

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

"Det er skrækkeligt hvad der alt opfindes og tages i Brug for at faa Mennesker slaaet ihjel."

Bertel Fredsted, april 1915.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Indledning

Over 300 breve og postkort, en stak gamle dokumenter og 20 fotos pakket ned i en brun taske. Mundtlige beretninger, kirkebøger, folketællinger, bøger, krigsfilm, landsarkiv, foredrag og et møde med en samler. Alt kogt ind til disse få sider, der kan læses på tre måder:

- Læs om Bertel Fredsted og dermed en del af slægtshistorien for Fredsted-slægten.
- Læs om Nordslesvig/Sønderjylland - og få et indblik i en særpræget egnshistorie.
- Læs om 1. verdenskrig og bliv klogere på en fra dansk side oversat del af verdenshistorien.

Alle sætninger i citationstegn er af udpluk fra brevene - af Bertels hånd.

1. Bertel fødes.

I august 1883 var vulkanen Krakatau i Indonesien i så kraftigt et udbrud, at himlen over Skandinavien året ud var formørket af svovlpartikler. Solnedgangene skulle dog iflg. kilder have været usædvanligt smukke.

Torsdag d. 25. oktober 1883 fødtes en "...ægte søn af Hans Schultz Fredsted og Anne Marie, født Ravn, i Jels".

I Jels Kirke afholdtes d. 9. december 1883 barnedåb. Barnet døbtas Bertel Fredsted. Navnet blev arvet efter en afdød bror. En vanlig skik på den tid. På kirkebænken sad bror Jens, bror Jochum, søster Ellen. På kirkegården udenfor lå søster Friederike og bror Berthel.

2. Bertel og Jelssøerne

At gå en tur rundt om den midterste af Jelssøerne er en flot oplevelse på alle årstider. Ved søerne ligger byen Jels. I byen findes endnu Bertels fødegård, hvor han tilbragte sin barndom.

Jels Overgaard, Bertels fødested

Vi ved ikke så meget om Bertels barndom, og må nøjes med en formodning om at han blev konfirmeret omkring 1897. Denne gang var kirkebænken forlænget med søster Frederikke, søster Pauline (Paula), søster Thyra. Kirkegården var udvidet med bror Hans. En søster Anna var endnu ikke ankommet. Konfirmationsdato har ikke været muligt at finde, men mindst tre søskende blev konfirmeret et lille stykke fra Jels - i Oksenvad kirke.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

At vi i dag forholdsvis nemt kan læse Bertels mange breve, skyldes et ophold "...paa Holsted Efterskole." lige nord for Kongeåen i slutningen af 1890'erne. Efterskolen var en grænseskole baseret på at give Nordslesvigere - eller det vi i dag kalder for sønderjyder - danskundervisning.

3. Bertel som værnepligtig i Neumünster.

D. 13. oktober 1904 begyndte Bertel i den preussiske hær i Neumünster som musketer; en fodsoldat bevæbnet med en musket (glatløbet forlader). Dette fremgår af en tysk lægdsrulle; en fortegnelse over værnepligtigt mandskab. Af kilden ses, at han tilhørte infanteristerne (fodfolket) "*der 5ten Kompagnie Schleswig-Holstein. InfanterieRegiments Nr. 163*".

I Neumünster lod Bertel sig fotografere på Hans Mehler's Verlag, Grossflecken 49.

Ønskes et svar på hvorfor Bertel var i tysk uniform, kan bogen "*Slagtebænk Dybbøl*" af Tom Buk-Swienty anbefales.

Heri beskrives et vanvittigt militært og politisk forløb, der fuldbødrede en to-hundred-årig tradition for at miste land; Halland, Blekinge, Skåne og Norge

var tabt og d. 30. oktober 1864 tabtes Slesvig, Holstein og Lauenborg. Resultatet blev en lilleputstat med "...omkring 200.000 dansksindede i Slesvig" iflg. Undervisnings-ministeriets Demokratikanon. De var nu tyske statsborgere i én af Tysklands 26 stater - og for Bertels betød det, at han var værnepligtig i det Tyske Kejserrige.

Bertel lærte at en deling er ca. 35 mand, et kompagni ca. 130 mand, en bataljon 500 - 800 mand, et regiment 1.700 - 2.500 mand, en division 12.000 - 17.000 mand, et korps 30.000 - 70.000 mand og en armé ca. 200.000 mand. Militære enhedsbegreber som vi støder på i historien fremover.

D. 27. september 1906 var den værnepligtige tid ovre, og skudsmålet fortæller at det klarede Bertel "*sehr gut*." Herefter var Bertel endnu tilknyttet militæret i form af 14-dages øvelser i ny og næ. Formen blev angiveligt holdt ved lige med tidens store idræt - gymnastikken.

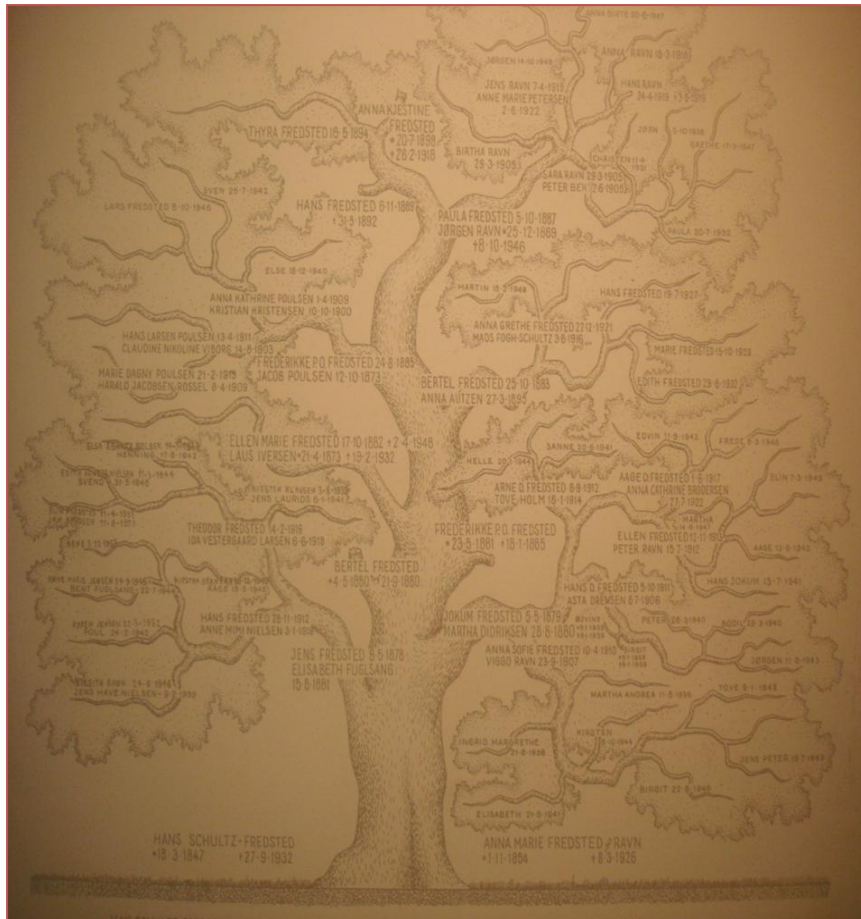
4. Bertel forloves - med Line.

Line...?

Bertels mors pigenavn var Anne Marie Ravn. Og det var hendes niece Line Ravn, Bertel blev forlovet med. At blive forlovet var på den tid den sikre vej til et giftermål.

I Fredsted-slægten har flere et smukt stamtræ hængende. Et sådan stamtræ rummer en masse informationer, bl.a kan man fundere over, at der igen og igen optræder Ravne. Bertels søster gifter sig med en Ravn og får en masse efterkommere med efternavnet Ravn. To niecer gifter sig med Ravne og selv flere led ud indgiftes Ravne-slægten.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Slægtstræ.

Noget tyder dermed på at en forlovelse mellem fætter Bertel og kusine Line var velset i familierne, måske endda planlagt af forældrene. Idéen om arrangerede ægteskaber er i Danmark *ikke* en nyhed der kom med det multikulturelle samfund.

Endnu en plan var i støbeskeen. Efter en tid som karl "*i Foldingbro...jeg var hos Jens Hørlyck*" blev Bertel bestyrer af "*Frømajgaard*" antageligt fra skiftedag november 1911 til 1914. Gården ligger nær Jels og var ejet af Bertels barnløse tante, den velhavende enkefru Anne Margrethe Have "*Tante skal erklære om hun vil af med gården og om vi skal have den, hvilket jeg...ikke tvivler.*"

5. Bertel og Den Store Krig.

Første Verdenskrig er en betegnelse, der først opstod ved Anden Verdenskrigs begyndelse i 1940. Indtil da blev *Bertels krig* meget rammende benævnt Den Store Krig. I det følgende kaldes krigen af praktiske grunde for 1. Verdenskrig.

Det vil være for omfattende at beskrive tiden op til krigen, dens årsager og forløb. Om dette er der gode bøger skrevet. Oscarbelønnede film som "*Intet nyt fra Vestfronten*", foredrag, museer, samlere – alt sammen meget bedre til at fremstille emnet.

Kort skal dog *konsekvenserne* af krigen nævnes, for Bertel blev vidne til et nyt Europakort. Fire imperier gik til grunde; Østrig-Ungarn, Osmaneriget, Zarstyrets Rusland og det tyske Kejserrige. Bertel var vidne til fødslen af nazismen og kommunismen.

Han oplevede at Nordslesvig (Sønderjylland) blev genforenet med Danmark. Der til kom nye teknologier som bombeflyet, luftskibet, giftgassen, kampvognen, faldskærmen.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

6. Bertel – og krigens udbrud.

Kirkeklokker, trommeslagere og hornblæsere var datidens CNN, Mails og SMS, der fra d. 31. Juli 1914 kl. 19.00 bekendtgjorde et Tyskland i krigstilstand for dagene efter at gå ind i Luxembourg og Belgien.

D. 3. august 1914 erklæredes Frankrig krig. Alle militært uddannede mænd i Bertels aldersgruppe (27-31 år) indkaldtes via mobiliseringsordrer opslået på bl.a. de lokale posthuse. Bertel havde aftjent sin værnepligt og var nu en del af reserven, som skulle supplere enhederne i den stående hær. I Nordslesvig blev afholdt familieråd, men da Tyskland stod til en hurtig sejr, ville desertørerne aldrig kunne vende tilbage til familie, venner og deres hjemegn. Kun få gik over grænsen.

En lokal mand beskrev indkaldelsen. I et lille samfund hvor alle kendte alle, er det ikke utænkeligt, at han har hilst på Bertel: "Jeg tog så med småbanen...til Sommersted station, og dér holdt det længste tog, jeg nogensinde har set...de indkaldte drog ud med værdig selvbeherskelse under indtrykket af, at de gik ind til noget der var forfærdeligt..."

Med jernbanen gik det til kasernen i Haderslev eller Flensborg for at blive ikklædt feltgrå uniform og på hovedet den særprægede pikkelhue. Videre med jernbane til en tysk by øst for Luxembourg og Frankrig. Tog var geniale til mobilisering af store troppstyrker. Dagen efter erklærede England det stærke Tyskland krig. Der kom balance i styrkerne.

7. Bertel i Frankrig

Iflg. Schlieffen-planen skulle Tyskland i løbet af 6 uger erobre Frankrig – en "bevægelseskrig". Når målet var nået, stod Rusland for tur. Hæren

skulle igennem Luxembourg og Belgien, og angrebet nåede nær Paris, før franskmænd og briter d. 10. september 1914 standsede fremrykningen i "Slaget ved Marne". Dette enlige slag har enorm betydning for hvordan Europakortet ser ud i dag.

Bertel har næppe deltaget i fremrykningen gennem Luxembourg. Sikker er, at han ankommer til Alsace og Lorraine (Elsass og Lothringen på tysk). Et økonomisk vigtigt område med jernmalm. I et brev beretter han "...vi laa for Nancy. Det var i Førstningen af Krigen.". Senere rykkede division til skovene i Ardennerne.

8. Bertel i Belgien

D. 22. september 1914 forlod han Alsace og Lorraine. "...blev brugt...som Armée-Reserve og det er ikke det bedste, saa er vi altid undervejs og har aldrig

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

ro...kom til Belgien og gik løs på Antwerpen.". Bertel tilhørte 4. Ersatz-Division (4.E.D).

Her oplevede han verdenshistoriens første luftangreb på en by. Zeppelinerne, de store luftskibe, kastede bomber over Antwerpen. D. 10. oktober opgav belgierne byen. Som plaster på såret fik Antwerpen tildelt OL-værtsskabet i 1920. Tyskland blev ikke inviteret.

9. Bertel i Flandern.

Med en sejr i bagagen marcherede Bertel "...fra Antwerpen over Gent til Brygge" for til sidst at nå Den Engelske Kanal. Her skete følgende:

"...den 25. Okt...havde vi en haard Dag i Klitterne ved Westende. Om aftenen prøvede Franskmanden paa at bryde igjennem, ja der faldt mangen af mine Kammerater, en fjendtlig Kugle splintrede mit Gevær."

For at bremse tyskerne, ødelagde belgierne sluserne. Ind strømmede Atlanterhavet og ødelagde tyskernes sidste chance for en hurtig erobring af Frankrig. Den evige granatregn ødelagde drænen, så området fra Westende i Belgien til Ypres i Frankrig forvandlede til et stort mudderhul i tørreste fald en gyngende mosebund. Kilder beretter, at tyskerne sad bedst i stillinger oppe på højdedragene, hvorimod modstanderne sad fast. Tusindvis druknede i mudderet i løbet af krigen.

Koloreret postkort før krigen. I slutningen af 1914 blev børnenes graveleg i sandet fortrængt af voksne soldaters skyttegravning.

Fra den schweiziske grænse til Den Engelske Kanal vest for Belgien opstod nu en 3-årig "stillingskrig". Et langt net af skyttegrave og løbegange. Svære at indtage, når fjenden lå beskyttet med maskingeværene klar.

"Først i december vare vi direkte i Disemude, der var ret skrækkelig." Disemude, en by i Flandern, som cykelinteresserede kender for forårsklassikeren Flandern Rundt – ofte i regn og mudder.

Dixmude, en by i Flandern. Postkort fra Bertel til Anne.

10. Bertel og Julefreden 1914

Juleaften 1914 er eet af krigens berømte øjeblikke. Mange kilder beretter at der kl. 18.00 opstod en uofficiel våbenhvile i frontafsnit nord og syd for Ypres. Våbenhvilen blev "indgået" af de menige soldater, og generalerne stod magtesløse overfor dette stille tegn på menneskelighed.

Under en stjerneklar himmel kunne de britiske soldater pludselig høre tyske soldater synge "Heilige Nacht". Sønderjyderne sang "Glade Jul"

og briterne istemte med "Holy Night". Der blev udvekslet gaver i form af snaps og kiks tyskere og briter imellem.

"Jeg husker...vi...Julemorgen kl. 4 gik i Stilling og Villads og jeg straks kom på vagt, der faldt ikke et Skud."

Våbenhvilen fortsattes Julen over og soldater på begge sider kunne i ro og mag hente døde i Ingenmandsland. Dette gav plads til en bizar fodboldkamp med skyttegrave som sidelinier.

Et vigtigt værktøj i historieforskning er kildekritikken, der filtrerer sandt fra falsk. Dagbøger og til dels breve fra perioden er mere sandfærdige end senere erindringsbøger. Historikere har analyseret sig frem til, at julefreden iflg. dagbøger og breve blev oplevet på et 30 km. frontafsnit, hvorimod erindringsbøger beretter om julefred på hele Vestfrontens længde - 600 km. Historien bliver med andre ord bedre med tiden.

Konklusionen er dog at julefreden 1914, hvor kort frontafsnittet end måtte være, bidrog med et menneskeligt håb fyldt af absurde indslag i en vanvittig krig.

11. Bertel og Anne

Efter de voldsomme oplevelser i 1914 fulgte et for Bertel meget roligt 1915. Han fik luft, men åbnede en ny hjemlig front. I et brev fra 1. marts står

"Jeg har hævet min forlovelse..."

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Måske mistede Bertel chancen for at erhverve Frømajgård med dette drastiske skridt. Hvad var dog sket?

Vi finder forklaringen i et forårsbrev: *"Line var en god Pige, men jeg savnede noget ved hende, skal vi kalde det 'hende selv' og over hendes Breve var der altid noget 'laant'."* Måske kommer vi det endnu nærmere med *"...svært...for mig – elske den ene, eje en anden."*

31-årige Bertel elskede Anne Louise Autzen, en forældreløs 19-årig kvinde fra Lerte. Allerede tre år forinden, havde han til en Grundlovsfest søgt hendes blik og en kort tid umiddelbart herefter var de kærestere. Deres mødre havde været barndomsveninder, men Anne var ikke overbevist om, at Bertels familie ville komme til at holde af hende.

Præget af militæret optegnede Bertel fronterne således: *"...ikke så godt med Paula (søster) og Rikke (søster). Martha (svigerinde) og Jokum (bror) er jo vore Forbundsfæller, Thyra (søster) vistnok ogsaa og Anna (søster) og Ellen (søster) kan vi kalde de Neutrale."* Anne bor på dette tidspunkt hos sin søster Marie i Lerte, og her var der fuld opbakning til forholdet. Annes 4 brødre bakker ligeledes op *"...alle dine Søkende er saa glade for os."*

12. Bertel og kammeraterne.

"Vi har...en fotograf her i vort Komp." Det er tænkeligt, at han tog dette viste fotografi. Fotoet er ikke dateret og navne er ikke skrevet bag på. Hvem de var, bliver dermed et gæt. Bertel skulle dog angiveligt stå som nr. 5, hvilket understøttes af *"Villads sidder til højre for mig yderst i Rækken"*.

Bertel og kammeraterne, ca. 1915.

Almindeligvis blev man fotograferet med kammerater, i Bertels tilfælde gruppen af dansksindede Nordslesvigere. Disse blev ofte nævnt i brevene *"Navnene...Villads Nissen fra Østerlindet, H Jepsen Galsted, H Hansen Galsted, Hans Steg Varnæs, M Mortensen Skibelund, M Sørensen Jels...og saa Mathias (Nygaard)."*, *"Laus Høj fra Farris"*, *"Kristiansen fra Mølby"*. Breve giver et klart indtryk, at Villads Nissen, Hans Steg og især Mathias Nygaard fra Jels var de nærmeste.

13. Bertels hverdag i 1915.

"Vi mener selv at høre til en sjælden heldig Formation. Vi ere i Grunden ikke angrebs Tropper om vi ogsaa en sjælden Gang er bleven brugt dertil. Vor egentlige Opgave er vist nærmest at indtage og holde de erobrede Stillinger."

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Rotationsprincip er ikke et nyt begreb kendt fra slagterier og bilindustrien. Også i 1915 har man i militæret benyttet sig af rotation. "Og hvordan gaar Tiden, ja de to Dage ligger vi forude i Skyttegravene, der gaar Tiden med Vagter og Forposter. Saa er vi to Dage i Reserve, som nu i Dag, der ligger vi i Huse..., ligger i Alarm som det kaldes, d.v.s. altid parat til at sætte ind naar der passerer noget kun 15 min. fra Stillingen, faar af og til en fransk Hilsen i Form af Granater. Saa gaar der 4 Dage tilbage. Der har vi ro, lidt Arbejdstjeneste og Appel og Lignende. Der faar vi alting udleveret og koger selv", "Tøjet faar vi aldrig a Kroppen. Jeg tænker naar vi kommer hjem jeg grave en Unterstand [Dækning] i Haven og bor der.". Men Bertel havde en lidet heltemodig evne, der satte dette rotationsprincip ud af drift fra d. 7. marts 1915 til d. 3. februar 1916:

"Jeg trykker mig mest omkring ved æ Batallion...Det er for resten det det hele gaar ud paa, at trykke sig..."

14. Bertel i hvilestilling.

Soldaternes civile erhverv blev udnyttet. Skræddere syede uniformer, håndværkere byggede barakker og landmænd dyrkede den belgiske jord. "Jeg er jo for en Tid Landmand igjen, nu skal vi til at pløje her hvor Belgierne er rykket ud". Pløje, så, sætte kartofler, bjærge hø "...en glant Bestilling.", høste, køre gødning. "Arbejdstid fra 7 Morgen til 7 Aften med 2 Timers middag...". En millionhær skulle brødfødes.

Bertel havde desuden tjansen, at gøre barakken beboelig, bygge køkken og lave hylder. Barakkerne var "...praktisk indrettet med Borde, Stole, Bænke og Hylder. Senge har vi ogsaa men rigtignok noget Lignende som i moderne Svinestalde, hvor svinene ligger paa en lille Forhøjning. Saadan ligger

vi i to Rækker oven paa hinanden 9 Mand i hver Lag. Her hvor vi bor er vi nu saa heldige at vi har Straamaater, mange ligger i den bare Halm..."

At Bertel under krigen var huslig, kommer nok som en overraskelse for den fremtidige børneflokk. "I Aften kommer Kammeraterne tilbage igjen, har lovet dem en varm Stue." og "...jeg spiller Kok.", "...koger til Kammeraterne.", "...har saa 6 Mand paa Kost". Een spøjs idé har sikkert gjort ham vellidt "...købt 6 Kaniner og driver altsaa Kaninavl.", åbenbart med succes for til jul var der kommet flere til "...Kammeraterne kommer jo i Aften og saa skal de ha Kaninsteg...Jeg har slagtet 4, det halve a min Besætning og de braser nu paa Ilden."

Men selv tilbage i hvilestillingen bød arbejdet på fare "...maatte i Stillingen tillige med alle de andre Landarbejdere. Vi skulde slå Græs for vor Traadforhindringer. Vi slap godt fra det, de Sorte [afrikanere fra franske kolonier] kom ikke, saa kunde det være bleven slem nok."

Bemærk hvor tæt tyskerne kom på at indtage Paris – og dermed vinde krigen i 1914.

15. Bertel og fritid

Selvom krigen rasede blev der tid til fritidsforhold. På mærkedage for slag arrangerede den tyske hær fester "...Vi Danskere bryder os nu ellers ikke meget om den slags Fester. Det er saadan Svinegilder og saa gaar det jo ikk altid saa pænt til...Naa Dagen efter havde vi lidt Hovedpine og til al Held regnede det saa vi sov det meste af Dagen."

Lønningsappeller gav til Teaterforestillinger og "I Eftermiddag gaar jeg vist i Kino, den eneste Adspredelse vi har...Det er næsten alt sammen danske eller norske Filmstykker...". Vandreture og fisketure "...fangede Aal...30 stk.", badedage og "Luse-Appel...". Behagelige oplevelser der for en tid kunne fjerne de ubehagelige.

En yndet fritidsbeskæftigelse var det tyske kortspil Skat. Et spil der verden over spilles af 20 millioner mennesker i USA, Tyskland og 25 klubber i Sønderjylland med både 1., 2., 3. og 4. division.

Det var de verdslige oplevelser, de mere religiøse har for Bertel været vigtige. Troen på en gud, der nok skal ordne alt stod i centrum. Bertel hørte "...til Frimenigheden..." i Haderslev og opfattede i krigens begyndelse "Gud som...øverste Feltherre...". Kirkegang hver søndag var for de fleste et fristed for krigens rædsler, hvilket også en del af vore dages udstationerede soldater i Afghanistan ser frem til. Bertel var dog kritisk når præsten blev for krigerisk.

16. Bertel og Stinkbomberne

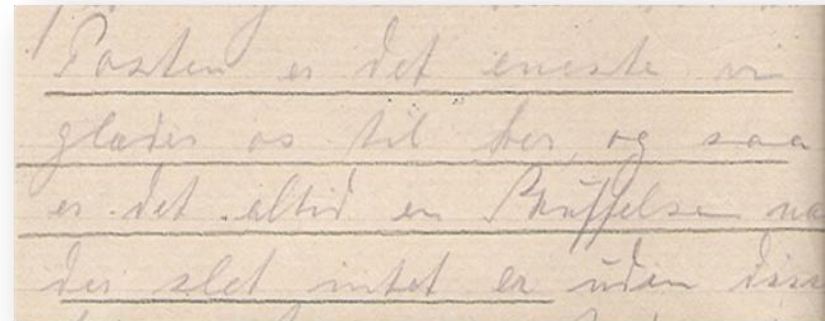
Haag Konventionen og Geneve Konventionerne er hjørnestene i de internationale samfunds forsøg på at opstille et sæt krigens love. Civilbefolkningen skal beskyttes, sårede fjender skal behandles og fjenden skal dræbes på en ordentlig måde.

D. 22. april 1915 brød Tyskland konventionerne med anvendelsen af den giftgrønne klorgas. Bertel nævnte i brev to dage senere "Det er skrækeligt hvad der alt opfindes og tages i Brug for at faa Mennesker slaaet ihjel. Her bruges for Eks de saakaldte Stinkbomber som udspyder en bedøvende Gasart saa alle der er i Nærhed bliver liggende som bedøvede. Mange nøs og forfærdelig syge bliver de alle." Hurtigt trådte de andre lande i Tysklands fejltrin.

Beskyttelse foregik dog ved ganske enkelt at urinere på et lommetørklæde og holde det for næsen. Men når adrenalinen pumpede i årerne "Flyver smider Stinkbomber og Haandgranat.", kan det have været sin sag at smide bukserne og finde lommetørklædet frem i ro og mag.

I slutningen af krigen benyttedes sennepsgas. Gassen er tungere end luft og lægger sig i bunden af skyttegravene. Den optages gennem huden og ødelægger slimhinderne i lungerne. Efter sigende en pinefuld døds-kamp, der kan vare i op til 5 uger.

17. Bertel og Post

Uddrag af Bertels brev til Anne dateret søndag d. 18. april 1915. Understreget er: "Posten er det eneste vi glæder os til her, og saa er det altid en Skuffelse naar der slet intet er..."

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Det var muligt dagligt at sende eet brev portofrit med felposten. At få breve og pakker hjemmefra var højdepunkter for soldaterne.

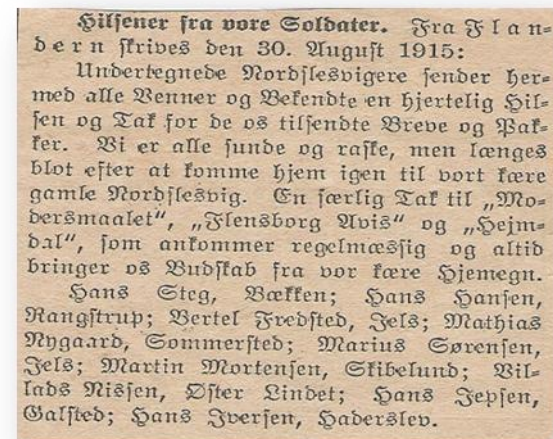
Anne fungerede derhjemme som nyhedsformidlingscentral og kunne overbringe hilsener. Hun modtog breve fra mange og kunne videreberette, hvor dén og dén lå i de forskellige frontafsnit.

Pakkerne blev altid "...fordelte mellem de otte Danskere...." i Bertels regiment. Indholdet var appelsiner, æbler, nødder, småkager, slik, cigarer, bøger, papir, skråtobak, vin. Bertel var i 1915 ved landbruget i Belgien og led ingen sult. "...du skal ikke sende Pølse eller Lign. da vi faar nok af den Slags.". Lys "...maa du ikke sende mig...vi faar vist snart Elektrisk, er stærk i gang med at lægge ledninger." Et arbejde soldaterne havde masser af erfaring med; de var vant til at lægge pigtråd ud i ingenmandsland.

Anne fik ligeledes pakker fra Flandern, bl.a. kniplinger "...har jeg faaet bestilt hos en ung Pige, en Flygtning..." Et andet ønske var farligere at opfylde "...du venter vist efter den Granatring, men der er saa mange kommen galt afsted med det Skidt, saa jeg tør snart ikke."

Censur af posten er et tema der dukker op gennem hele krigen. Fra militær side var man ikke interesseret i at fjenden kendte alt for meget til militære planer og stemningen blandt de tyske soldater. Der var dog mange eksempler på overtrædelser, også Bertel holdte sig ikke tilbage. "...vi haaber jo ogsaa snart at Tyskerne taber. Ja det maatte jeg jo egentlig ikke skrive. Der er lige én som har faaet 3 Maaneders Fængsel for noget lignende.". Han kom flere gange til forhør hos kompagniføreren men slap fri

En alternativ måde at sende en hilsen på, var gennem den dansksindede avis Modersmaalet.

Hilsener fra bl.a Bertel gennem avisen Modersmaalet.

18. Bertels første orlov.

Ansøgning om orlov omtaler Bertel første gang i brev af 27. marts 1915 efter at have deltaget i krigen i 8 måneder. At vente så længe kan undre, men skyldes nok at kejseren havde skabt en forventning om, at krigen var slut når løvet faldt i 1914. Da krigen i løbet af vinteren trak ud, må behovet for orlov været skabt.

Men at opnå orlov var en langvarig affære især for Nordslesvigere, hvilket nok kunne irritere en orlovshungrende nyforelsket Bertel "De (tyskerne) ved jo nok der stikker for mange over Grænsen som gerne kan blive til Skade for os der er med.". Bertel formildes dog senere "At saa mange gaar over Grænsen er absolut ikke til Gavn for os der er med, men set fra den anden Side maa vi hellerikke bebrejde dem noget.", for så igen at blive irriteret "Fik

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

brev hjemmefra at to unge Karle vi havde, var stukken af...bare de nu ikke gaar hen og forkludrer mig min Orlov".

Det hjalp heller ikke på Bertels ansøgning, at han var ugift "...dem der er gifte kommer vist først hjem...". Dertil kom månedlange og midlertidige forbud "Der kom igaar en Dagsbefaling som forbød at give ind Orlov". Ansøgninger blev ofte afslået. "...jeg har lige skrevet til Kommuneformanden at han skal sende mig en Ansøgning som jeg kan have i Reserve, skulde den første virkelig blive kasseret faar de straks den næste."

Når orloven endelig blev bevilliget, betød det dog ikke fri bevægelighed "jeg talte...med Seeberg...man kan ikke rejse hvorhen man vil. Han blev stoppet i Vojens, vilde ha været til Haderslev...".

En orlov blev brugt til at besøge familie og venner – i Bertels tilfælde især Anne. Beskeder og pakker skulle afleveres for kammerater i kompagniet – og omvendt. En orlov i august må desuden have betydet høstarbejde for Bertel, så den sparsomme tid har raskt været brugt. En af de sidste opgaver kan have været, at få taget billeder sammen. Det kunne jo nemt blive det sidste minde.

En overstået orlov betød en rejse gennem det ødelagte Belgien "...jeg sov hele vejen fra Hamborg til Cøln...Rejsen herind gennem Belgien var paa sin maade til Interesse. Vi kørte gennem mange af de Egne vor vi har 'tippeln' [vandret] til fods og har været med til saa meget. Vi kørte også gennem Lyttich og Løwen, der staar endnu de nøgne Mure fra Krigens første Dage...Rejsen fra Gent hertil var trivielt[?], der køres saa langsomt og da vi naade (?) hørte vi atter Kanonerne buldre. Vi var atter med i Tummelen."

Vel ankommet til Kompagniet blev den hjemvendte overfaldet af kammeraterne, der ønskede nyt fra hjemegnen. Nyheder, der ikke altid var lige gode "I et NaboRegmt. skød tre Mand sig selv den anden Eftermiddag. De var fra Hamborg, deres Koner havde nok være dem utro...".

19. Bertel og flyvemaskinen.

Ved verdenskrigens begyndelse var flyvemaskinen kun 11 år gammel. "Ugenert og helt lavt flyver de hele Dagen over vore Stillinger, saa lavt at de er nær ved at kigge os i kortene naar vi spiller Skat."

Bertel er fascineret "Denne Gang et Billed a den Flyvemaskine som blev skudt ned her ved os... Flyvemaskinen her er en fransk, en hel ny og temmelig stor én. Manden der ligger deroppe er en Artillerist som er ved at dække den til. Du kan nok se de har ogsaa Mordvaaben ombord, en Revolverkanon."

Fransk kampfly skudt ned ved Woumen, d. 10. 1. 1915. Postkort fra Bertel til Anne.

At flyet fik en stor fremtid militært set, viste forløbet i den seneste Irak-krig, der stort set blev klaret af jagerfly med minimalt tab af piloter. I

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

den civile verden gik det som Bertel forudsagde i 1916 *"Her har i Dag været saa mange Flyver over os, saa det er helt forskrækkeligt...Det vil blive en afholdt Sport naar først engang der bliver Fred – som for Bilen tænker jeg."*

20. Bertel som frontsoldat.

Når Rådhusklokkerne slår nytåret ind, farer vi ud for at opleve fyrværkeriet. Hunde kryber forskræmte langs jorden – og man kan forestille sig, at for mange krigsveteraner var denne bulder og bragen en ubehagelig påmindelse om granatild og kanoner. *"...sikken Kanonade der blev kl. 12 ude i Stillingen, de ønskede vist hinanden godt Nytaar."* Hermed en opfordring til at vi næste nytår sender en venlig tanke til de 70 millioner soldater, der deltog i 1. verdenskrig, hvoraf 21 millioner såredes og 10 millioner døde (hovedsageligt pga. kamphandlinger og den spanske syge; en epidemisk ny type influenza).

D. 4. februar 1916 blev Bertel igen *"Front-Soldat"*, dvs. i rotation mellem hvile, i reserve og i forreste skyttegrav *"Vi ligger 60 Mtr. fra Englænderne..."*. Den som læser brevene fra dette år, sidder med en snigende fornemmelse af noget slemt i vente. Men blødt lægges der ud *"Jeg gaar Patrullie..., det er lidt Sjov. Vi venter nemlig ingen Fjender her...Vor gang er ned til en større Indsø...saa vil nogen over maa det være pr. Baad."* Bertel legede lidt med tanken om at lade sig fange af fjenden for han fortsætter *"Vi har ogsaa en Baad..."*. Senere melder Bertel sig frivilligt til patruljer *"...men der var desværre ingen Lejlighed til at komme over..."*.

I april flyttes Bertel lidt sydligere til Ypres, hvor arbejdet hovedsageligt bestod i at *"skanse"*, dvs. udbygge skyttegravene der skulle have en dybde af 2,4 meter og grave *"Unterstand"*, dvs. dækningsrum ca. 8 meter nede. Som ræven blev der gravet flere udgange. For at undgå sammenstyrtning slæbtes *"Cementblokke, et strængt arbejde."*

Ypres er på dette tidspunkt verdens farligste sted at opholde sig. Bertel omtaler uvejret af granater, der resulterer i sårede og døde *"Jeg var i Aftes ude efter et par døde igjen..."*.

Postkort fra Bertel, 1916.
Et lignende postkort sælges i dag for 10,23 Euro på nettet.

Man fornemmer angsten ved minerne (granaterne) *"Det vi frygter mest er jo Sprængninger hvor hele Komp[agnier] ryger i Luften..."*. Man fornemmer desperationen *"Igaar havde vi et Par saarede d v s de skød dem selv hver en Tommelfinger af. Det er ogsaa en Udvej – men blev opdaget."* Og man fornemmer håbløsheden *"Her ligger den ene Kirkegaard tæt ved den anden. Her er en med 1.000 et andet Sted 700 og 800 og saadan kan man blive ved at gaa."*

Har man et ønske om, at forstå hvad der fik folk til at lemlæste sig selv – og konsekvenserne heraf – kan den franske film *"Mathilde"* eller på dansk *"En lang forlovelse"* varmt anbefales. Et visuelt bombardement i krigens ingenmandsland blandet med fransk romantik og humor.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

"Blot vi kunde komme bort herfra Ypern, et værre Sted kan jeg ikke tænke mig. Det er nemlig regnet ud, at havde Tabet paa hele Fronten været i Forhold til vore her på 1½ Klmt. Front, saa kom ingen tilbage fra denne blodige Krig."

Det skulle blive meget værre, men først et pusterum.

21. Bertels anden orlov

Bertels forældre samler familien i haven i Jels, august 1916

Et foto rummer mange oplysninger. Lad os prøve at analysere dette sort/hvide foto.

Centralt sidder Bertels forældre. Hvilke tanker må de ikke have gjort sig halvvejs inde i krigen.

Bertel og Anne står set fra højre som nr. 2 og 3. De er nyforlovede, og da Anne er med på fotoet, må hun endelig være accepteret af familien.

Rundt omkring står Bertels krigsdeltagende brødre og svogre, civilt klædt eller i uniformer. Også de havde orlov i høsten. En enkelt svoger mangler. Søstre og svigerinder med opsat hår og i lange kjoler. Nevøer i matrosthøj og niecer i hvide kjoler.

Under frokosten har man sikkert drøftet krigens gang. Bertels breve rummer trods censuren mange politiske holdninger som sikkert er føjet hen over bordet *"Hvad vil nu Norge og Danmark, vil de snart slaa løs...jeg har saa ondt af det for Belgien og Frankreich for jeg troer virkelig de kæmper for Englands Interesse...Der er vist ingen Udsigter til at Tyskerne taber, men jeg synes hellerikke Vesten kan tillade at de vinder..."*

Under kaffen har man kanske endevendt tidens udtryk som Tykke Bertha og gullaschbaroner eller kendisser såsom Den Røde Baron, Gavrilo Princip, Kejser Wilhelm, H. P. Hansen, Lenin, Rasputin, Sophus "Krølbø" Nielsen, Præsident Wilson, Lawrence of Arabia, Rosa Luxembourg, Lord Kitchener, Mata Hari.

Bertels 2 brødre og 3 svogre, Annas 4 brødre og 1 svoger var alle soldater og overlevede krigen.

En nabo i Jels mistede alle 4 sønner.

22. Bertel i Slaget ved Somme.

Efter endt orlov returnerer Bertel til et kaos større end det han før orloven forlod.

"...hvis det ikke snart bliver bedre gaar det galt."

Før store slag afholdes ofte parader "Morgen er der stor Besichtigung og Parader for Komandoen Von Verder. Haaber han maa faa et godt indtryk af os, d.v.s. at vi ingen Ting duer til...". Noget var i gære "Vi har nu faaet Vintertøj...saa alle troer det gaar til Rusland." Men nej, Bertel og hans tre nærmeste kammerater beordredes en anelse syd på – til floden Arras og var i slutningen af september 1916 en del af Slaget ved Somme.

Undergrunden i Somme består af kridt, hvilket medførte, at skyttegrave kunne udvikles til det perfekte. Det gjorde, at faste stillinger udrustet med maskingeværer var nærmest uindtagelige for fodfolk og artilleri. Men englænderne indsatte et splinternyt militært våben – kampvogne, de frygtindgydende tanks. Tyskland kom nu på hælene og kastede desperat alt og alle til fronten.

I løbet af få dage ved fronten blev Bertel såret og krigsinvalid.

23. Bertel og Hvad Nu Hvis...

Lad os en kort stund skrue tiden tilbage til begyndelsen af krigen til efteråret 1914. Indenfor faget historie findes en morsom genre kaldet kontrafaktisk historieskrivning. Den kan bedst beskrives som "Hvad-nu-hvis". Hvad nu hvis tyskerne ikke var blevet stoppet ved Slaget ved Marne tilbage i august 1914? Hvordan havde verden så set ud idag?

Så havde Tyskland erobret Frankrig og kort delt efter Rusland med Øst-rig-Ungarn. Her et fransk *skrækscenarie* udarbejdet under krigen:

Det er slet ikke utænkeligt, at Danmark ville blive opslugt af et *Grande Allemagne* - et StorTyskland. I så fald ville du have været præget af tysk tankegang og tankegods. Du ville have gået i tysk skole og vide meget om Beethoven, Goethe og Schiller og mindre om Carl Nielsen, H. C. Andersen og Kirkegaard. Denne lille historie ville være skrevet på tysk.

Du ville ikke være en del af den skandinaviske velfærdsmodel og den danske arbejdsmarkedsmodel var næppe opstået i den tyske stat Dänemark, hvis altså Tyskland havde *vundet*.

Men Tyskland vandt ikke krigen – og vi må vende tilbage til virkeligheden.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

24. Bertel på feldlazaret.

De savnede blev i krigszonen, ofte tildækket ved f.eks. granatnedslag. De kunne dog senere dukke op igen ved nyt nedslag.

De døde i Ingenmandsland blev liggende til glæde for rotterne. De døde i skyttegravene bragtes til feltlazaret tæt på fronten, hvor identifikation forsøgte. En besværlig opgave når ligene f.eks. var sammenklistrede pga. granatild. Mange af disse døde soldater endte i Den Ukendte Soldats Grav på tyske kirkegårde i Belgien og Frankrig.

Hvide kors blev sat for bl.a. franskmænd, briter, belgiere. Sorte kors blev sat for tyske faldne. Gravstene rejstes for jødiske soldater på begge sider.

De sårede bragtes efter en hurtig behandling på feltlazaret til krigslazaret længere bag fronten og her blev disse kategoriseret i tre grupper:

a) De lettere sårede behandledes og blev klargjort til en krigen igen.

b) De "mellem sårede" som Villads, Hans og Bertel "...kom hertil sidste nat [ca. 3. oktober 1916], et krigslazarett, og byen hedder Cambrai." og klargjort til videre transport.

c) De hårdest sårede som Mathias kunne ikke klare en transport. "Det er kedeligt at K [Kjerstine, Mathias kone] ikke hører fra Math. Den 4. Okt var jeg jo endnu sammen med ham og han skulde ogsaa ha været med os, men havde saa for høj Temperatur til at flyttes. Og godt han ikke kom med. Transporten var slem". Anne må dog kort efter i eet af de få bevarede breve fra hendes hånd skrive dette til Bertel:

"Kære Bertel, Mathias maatte saa blive i Frankreich, den Stakkels stakkels Kjerstine og de smaa Børn. Lille Bertel jeg tænkte først paa slet ikke og skrive til Dig, for jeg ved hvilket Indtryk det maa gøre paa Dig..."

25. Bertel hos nonnerne.

Bertel ankom d. 8. oktober 1916 til Andernach "...en lille køn By hernede ved Rhinen.". Det lader til at transporten var hård "Jeg havde Feber hele Vejen". Her indlagdes han på et lille privatlazaret "Res. Lazarett I Abt. Hackenbruch Andernach am Rhein... Vereinslazarett Bromberg, Roonstr. Vaterl. Frauen-Verein...". På dette tidspunkt er Bertel næppe synderligt interesseret i, at verdens højeste koldtvands-geysir (60 m iflg. Guinness Rekordbog) kan ses fra sengestuens vindue.

D. 14. oktober 1916 "Er nu bleven forbunden, hvis ikke Benet havde været beskadiget var det vel ikke saa slem. Naa det er jo højst en halv Time jeg er under behandling, da bider jeg saa Tænderne sammen. Temperaturen er ellers omtrent normal. Der skal jo vist en Operation til, en lille Splitten [granatsplint] fik de

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

ud i Dag saa Benet har vist ikke faaet saa lidt...det vil jo tage Tid. Jeg længes hellerikke efter Skyttegraven, saa hellere gaa lidt igjennem her."

Noget tyder på, at nonnerne på hospitalet har været bekymrede *"Her var lige en Søster som sagde Deine Braut soll sofort kommen"* Bertel kan have ræsonneret at et besøg af Anne var nemmest, hvis hun var forfremmet til *"Braut"*, kone. Anne kom sammen med Bertels mor, hvor de sammen fejrede Bertels fødselsdag. På bånd har Anne til Folkemindesamlingen i Århus indtalt en morsom episode fra togturen derned.

26. Bertel på hospital

Med henblik på operation blev Bertel d. 30. oktober 1916 overflyttet til St. Joseph Hospital andetsteds i byen Andernach *"Det er jo bedst vi faa se hvad jeg fejler, naar saa først Operationen er overstået og jeg er bedre vil jeg atter tilbage"*.

Postkort fra Bertel 1916, St. Joseph-Hospital, Andernach

I første omgang fortsattes med sårbehandling, som Bertel dog brokkede sig over *"Bliver nu forbunden hver anden Tredje Dag, der er for længe, jeg skal til at gøre Vrøvl, de bliver for ligegyldige..."*

Med tiden tog smerterne til *"Den Aften jeg var oppe og skulde opereres havde jeg selv forlangt det, jeg kunde ikke holde det ud længere...Nogen egentlig Operation blev det ikke, jeg kunde ikke taale og blive bedøvet, den ene Lunge er vist angreben. Saaret blev blodt aabnet og der kom ogsaa en del ud. Tak hvor har jeg været syg de sidste Dage...jeg kan ikke holde ud at skrive mere..."*

Heldigvis blev lungebetændelsen vent i tide *"Jeg har faaet lidt Liv i den ene Lunge...Ja det saa slet ikke godt ud med mig nogle Dage, der var en 5 Dage hvor jeg ikke fik fast Føde."* Her er det måske på sin plads at indskyde, at de fleste betændelsestilstande i dag kan slås ned med penicillin. Først i år 1928 opdagede Alexander Fleming at skimmelsvamp udskiller et stof, der kan dræbe stafylokokker, streptokokker, meningokokker og gonokokker, altså sygdomsfremkaldende bakterier. Med det in mente var Bertel i 1917 i overhængende livsfare; lungebetændelse, halsbetændelse, betændelse i sårkanaler, langvarig feber og ødelagte knogler i et ben.

Men Bertels immunforsvar overvandt betændelsen og sårfeberen og *"...begge Saar er nu helede..."* nytårsdag 1917. Dette kan over 50 efterkommere af Bertel bevidne.

En operation af det ødelagte ben blev skrinlagt formentlig pga. komplikationer, for som lægen irttesætter Bertel *"...om jeg troede de saadan kunde tage et lille Ben ud (..det som har taget lidt Skade) og saa lade mig løbe, den vilde vist ikke gaa. Det er ogsaa tænkeligt nok, at det ikke kan undværes."* Bertel måtte med andre ord se tiden an, hvilket egentlig passede ham godt. På den måde var han langt fra fronten.

"Jeg er nu flyttet om paa en anden Stue hvor vi ligger 12 Mand." Fotoet er måske taget på denne stue.

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Foto ca. december 1916. Bertel sidder med stok i midten.

27. Bertel i Flensborg.

En kommission vurderede at Bertel var i bedring og han måtte sige farvel til Andernach. Via Hamborg med tog ankom han d. 17. januar 1917 til Slotsgade i Flensborg "Res. Lazarett. L[eicht] K[ranken] Abt[eilung] A. Flensborg". I april blev han udskrevet. "Jeg er nu flyttet ud i Byen...boer Mariastrasse 48.1" hvor han blev tilknyttet den lokale garnison.

I juni var han igen kampklar "Ja saa er jeg jo hermed ovre i 4. Komp, det var jo ikke det bedste Sted...Her faar vi ingen ro hele Dagen, men at jeg kan holde ud at gøre Tjeneste troer jeg ikke...Min Adr. er saa 4. Komp. Ers. Res 86 Flensborg 11 Korporalschaft."

28. Bertel sendes til Belgien igen.

Der findes i litteraturen en del eksempler på, at militære kassationer blev annulleret. At Bertel med ødelagt ben ligeledes blev sendt tilbage må have affødt en desperation, som tydeligt fremgår af brevene fra den tid.

Han håbede inderligt på at reklamationen gik igennem. En reklamation var en ansøgning om fritagelse pga. skader. Men den gik ikke og d. 20. juni 1917 forflyttedes Bertel til en ny adresse "Wehrmann Fredsted 8te Komp. 9 Batl. 6. Korporalschaft. Inf. Ers.Truppe Beverloo Belgien." "Beverloo er en stor Øvelsesplads tæt ved den hollandske Grænske. For tiden er vi rigelig 20.000 Mand her. Som regel bliver de her alle en 4-6 Uger."

Tyskland var på dette tidspunkt i krise. Militæret manglede soldater. "De tager dem med vor daarlige de end er". Inflationen voksede med raketfart "...sikke Priser. 1 Smør kostede 3 M[ark] da vi kom, nu 5,40 M[ark]". Fødevaremanglen markant. "...knap med føden er det jo ogsaa."

Bertel var ligeledes i krise. Fysikken haltede "I Dag har jeg saa atter meldt mig syg, det vil sige det er jo Benet det er galt med, kan ikke holde det ud...lider af Gigt i Benene, men det tages der jo ikke Hensyn til." Troen på gud vaklede mellem linierne "Lykke det er at finde sin Gud. Kære kære Anna mind mig rigtig tit derom..." Disciplinen blev brudt "Ja jeg skriver jo dansk, de kan vist ikke forbyde det." og med hensyn til reklamationen, Bertels sidste livline, så det skidt ud "...alle Ans[øgninger] er forgjæves."

Men 3. august 1917 skete der en ny udvikling "Lige som vi tog af sted fik jeg og tre andre besked om at vi maatte blive. Jeg har længe ikke været saa glad. De andre rejste til Fronten..."

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

Og hermed slutter 3 års brevveksling en anelse gådefuldt mellem Bertel og Anne. Formodentlig fik Bertel sin tredje orlov i forbindelse med høsten. Den bliver udnyttet til det yderste.

29. Bertel deserterer.

Fra 1. januar 1915 til 11. november 1918 deserterede mindst 2.423 Nordslesvigere (sønderjyder) til Danmark. Over 2.000 kom fra Haderslev Amt. Amtet lå lige syd for Kolding, ofte skulle desertørerne lige løbe gennem en kornmark, for at nå over på den danske side.

Hovedårsagen til at løbe over grænsen var den naturlige vilje til at redde livet. Muligheden for som dansksindet at flygte til Danmark var stor. Planen lykkedes for anslået 97 % og ikke en eneste blev udleveret til retsforfølgelse i Tyskland.

Bertel ændrede i løbet af krigen holdning til desertørerne. I foråret 1916 skrev Bertel til Anne, at han forstod grænseoverløberne, *"men det gør det sværere for os der bliver - og meget sværere at få orlov"*.

I august 1917 var Bertel efter ½ års hospitalsophold på vej tilbage i krigen. Efter 3 års værnepligt + 3 års krigstjeneste samt et gigtplaget gratsplint-fyldt ben har Bertel fået nok. Måske fik han orlov pga. høsten, men af Bertels datter Edith berettes, at Bertel var hjemme og der blev holdt familieråd. Skulle han desertere eller risikere livet igen. Beslutninger der kunne få vidtrækkende følger. Bertel deserterede – gik over grænsen til Danmark og kunne næppe vende tilbage for at deltage i søster Annas begravelse. Hun døde af blindtarmsbetændelse.

Kort tid efter Bertels flugt, opstrammedes grænsebevogtningen pga. den seneste tids mange overløbere, bl.a. blev korndyrkning langs grænsen forbudt.

31. Bertel og genforeningen.

Omkring d. 1. januar 1919 vendte Bertel tilbage til Tyskland (Jels) efter at have opholdt sig i Danmark (Vamdrup) pga. krigen. Nu stod den på en glad genforening med Anne og fremtidsplaner til udførelse.

Øverst i planen var, at få Nordslesvig stemt hjem til Danmark. Dette lykkedes og derfor afholdes der endnu i dag talrige afstemningsfester for at fejre resultatet af 10. februar 1920 samt genforeningsfester for at fejre Genforeningen af 15. Juni 1920. Måske kunne denne såkaldte sindelagsafstemning en dag inspirere til noget lignende til f.eks. Israel-Palæstina-konflikten.

Udsnit af afstemningsresultat for Bertels fødesogn Jels, Annes fødesogn Sommersted og deres fremtidige bopælssogn Jægerup. Tallet viser dansksindede i %.

Med resultatet opstod to mindretal, danskere i Tyskland og tyskere i Danmark. På forbilledlig måde med tolerance som værktøj, har mindretallene i dag bevaret egne børnehaver, skoler og kirker *samtidig* med en fuldendt integrationen. Det er formidabelt med tanke på, at hadet i

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

mange år danskere og tyskere imellem generelt set var stort. Kunne vi mon lære noget af dette i dag? Ikke desto mindre er der endnu folk der ikke har forstået budskabet om tilgivelse, tolerance og fornuft. Hør blot hvad en præst fra Dansk Folkeparti udtalte så sent som i december 2007: "Man kan leve i det håb, det gør jeg, at den sydslesvigske befolkning besinder sig på, hvor den retligt hører til. At den egentlig er dansk."

32. Bertel og Selskærgaard.

Der fortælles, at Bertel mistede en formue ved pengeombytningen fra den tyske møntfod Mark til danske Kroner. Beregninger viser, at hvor Bertel før krigen kunne veksle 100 mark til 89 kroner, kunne han efter krigen veksle 100 Mark til 14 kroner. Han havde m.a.o mistet 84% af formuen, hvilket får finanskrisen 2008/2009 til at blegne.

Krigen havde udsultet befolkningen, gennemsnitshøjden på mellemkrigstidens værnepligtige mænd var lavere i forhold til det øvrige Danmark pga. dårlig ernæring. Dette er et fingerpeg om, at gårdene var i ringe stand, at køb af gård i Sønderjylland var risikabelt. Mændene havde ikke været hjemme i 4 år. Kvinderne kæmpede, men kunne ikke undgå at jorden udpintes; manglende vedligehold af dræn og ukrudt der bredte sig. Bygninger var ikke blevet kalket og forfaldt hurtigt. Avlsarbejdet stod i stampe. Behovet var en enorm arbejdsindsats, og hvor dette ikke rakte blev gårdene tynget af gæld.

Bertel købte ca. 15. oktober 1920 gården Selskærgaard i Jegerup Sogn midt i Sønderjylland. Stuehuset fra 1858, der endnu er bevaret, kunne straks pyntes op til fest, for kirkebogen fortæller at Bertel og Anne blev "...Borg[erligt] Ægte-foren[ede] Jels 22/10 1920."

Bertel Fredsted & Anne Louise Fredsted, f. Autzen o. 1920

Således gift med egen gård og tilmed registerfører ved folketællingen 1925 er vidnesbyrd om en respekteret mand i sognet.

Men gården var nedslidt. Gælden stod op over begge skorstene. Anne og Bertel må have været bekymrede og d. 24. april 1928 måtte gården forlades. De flyttede til en mindre ejendom på Kraftmose i Nustrup Sogn og kunne herfra se over engdraget til Selskærgaard. En tvangsauktion i 1934 blev imødegået med to ægtepagter, der gav Anne særeje og ret til Bertels fremtidige aktiver. Dette *kan* have været løsninger beregnet at få lidt økonomisk luft.

33. Bertel og børnene.

Midt i den økonomiske elendighed såes dog lyspunter. Bertel omtaler mange gange i krigsbrevene sin glæde for børn samt drømmen om en

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

fremtid med familie "...jeg tænker videre frem vor vi selv du og jeg med vore Børn holde Jul omkring Juletræet". Resultatet af disse fremtidsdrømme kan læses af kirkebøgerne for Jegerup Kirke:

hjemmefødsel og hjemmedåb af Anne Margrethe i 1921,

Nr.	Zeit und Ort		Des Kindes Vorname	Name, Stand und Wohnort der Eltern bezw. der Mutter	Name und Aufenthaltsort der Gevattern	Be- merkungen
	der Taufe	der Geburt				
1.	11. Jan i Jegerup	22. Febr. 1921	Anne Margrethe	Fredsted, Patter af Gaardejer Bertel Fredsted og Anna Louise f. Oulsgaard i Leksby, Jegerup Sogn	Bertel Fredsted	

og hjemmefødsel og kirkedåb af Hans i 1927,

5.	4. Apr. kedde August 1927	19. marts kedde Juli 1927	Hans	Fredsted, Patter af Gaardejer Bertel Fredsted og Anna Louise f. Oulsgaard i Leksby, Jegerup Sogn	Bertel Fredsted	
----	------------------------------------	------------------------------------	------	---	-----------------	--

og hjemmefødsel og hjemme-/kirkedåb af Marie Christine i 1929,

Familienavn	Fredsted
Fornavn	Marie Christine
Fødested og Sogn, Herred og Amt	Kraftmose, Nustrup Sogn, Gaarum Herred, Haderslev Amt 1929. marts måned og dag og år.
Fødselsaar og -Dag	15. februar - a. b. b. b.
Kirken, hvori Barnet er døbt eller fremskillet eller Hjemmedåb	Jegerup Kirke, Gaarum Herred.
Døbsaar og Døbsdag samt -hvis Børnet er Hjemmedøbt - Aar og Dag for Frem- stillingen i Kirken	1929. marts måned og dag og år. 17. marts - a. b. b. b.
Forældrenes Stilling og fulde Navne	Gaardejer Bertel Fredsted og Anna Louise f. Oulsgaard kedde Haderslev.

og hjemmefødsel og kirkedåb af Edith i 1932.

Fødselsattest JØRGEN A. WANDEL
LANDSFETSSAGFØRER
GRAABERGSTRÆDE 18
KØBENHAVN K.

Familienavn: Fredsted
Fornavn: Edith
Fødested: Kraftmose, Nustrup Sogn
Tiden for fødslen: 29. August 1932
Faderens fulde navn og stilling: Bertel Fredsted, Gaardejer
Moderens fulde navn: Anna Louise f. Oulsgaard

34. Bertel og Jegerup.

Vi nærmer os afslutningen. Bertels yngste datter oplevede faderen som en tavs mand. Det er ikke utænkeligt, at humøret kan have været tryk-
ket pga. krigsskaden eller traumer fra Slaget ved Somme 1916. Krigs-
traumer under 1. verdenskrig er endnu ikke historisk belyst.

Landsarkivet for Sønderjylland har mailet, at Bertel ikke optræder blandt de 6.496 sager (I-akter) afleveret af Invalidenævnet. Han betegnes dermed ikke officielt som krigsinvalid. Kravet for at få tilkendt Invalide-
rente var, at skaden var en følge af krigen, at man havde dansk indføds-
ret samt minimum 10 % erhvervsindskrænkning.

Men noget må alligevel have været galt, idet Invalidforsikringsrettens
ken-delse af 12. marts 1937 udløste en invaliderente på ca. kr. 70,- årligt.
Retten konkluderede *Erhvervsevnen nedsat til en Trediedel eller derunder.*

Gården på Kraftmose blev solgt. Hus i Jegerup nær kirken blev købt d.
1. april 1941.

For at få økonomien til at hænge sammen havde Bertel to jobs. I
dagtimerne var han skatteopkræver og i nattetimerne mellem kl. 24 og 6

BERTEL FREDSTED 1883 -1953

banevogter. Arbejdet bestod i at fjernbetjene områdets tre bomme. Det siges, at Bertels punktlighed og lyden fra træskoene blev brugt som præcise vækkeure for byens borgere.

Man kan forestille sig, at arbejde ved jernbanen under 2. verdenskrig var nervepirrende med tyske soldater og modstandsfolk.

Banevogter Bertel Fredsted med barnebarn o. 1950.

De religiøse interesser blev plejet, da han blev valgt som menighedsrådsmedlem. En mere jordnær interesse udløste en 1. præmie for havebrug trods tiltagende rygsmerter.

Bertel overvandt Fredsted-/Ravn-familiens første modstand mod Anne, verdenskrigen og den elendige økonomi, men den sidste kamp var nyttesløs. Bertel fik tuberkulose og blev langvarigt indlagt på Finsens medicinske Lysinstitut i København.

35. Afslutning.

Onsdag d. 18. november 1953, 70 år gammel, ebbede Bertels liv ud. Liget blev sendt med tog hjem til begravelse på Jegerup Kirkegård "*Kørsel til jernbanen 31 kr., Fragt til Vojens 122 kr., Læsepenge 3 kr.*"

Hvem var Bertel? Hvad tænkte han? Hvor var han rent geografisk under krigen? Hvad var det for noget med den fallit og hvorfor blev han tavs? Spørgsmål som nu er besvaret efter bedste evne. Men arbejdet med Bertel Fredsteds historie er ikke slut. *Med vilje* er eet tricky spørgsmål ikke undersøgt til bunds – og foreløbig ubesvaret: *Hvornår opnåede Bertel dansk statsborgerskab og hvornår blev han dermed førstegenerations-indvandreren?*

Forslag, tilføjelser og rettelser hilses velkomne pr mail. Man kan desuden få tilsendt historien som vedhæftet tekstfil (skrevet i Word Office 2007) ved at maile til kongmaj1862@gmail.com I ny og næ opdateres denne fil.

Af papirudgaven findes 5 eksemplarer. Originaludgaven er hos undertegnede. Anne og Bertels børn har hver modtaget en kopi.

Kongmaj, d. 18. februar 2009

Ole Fredsted Aalling

Ændring d. 23. Feb 09 afsnit 14: 4 brødre ændret til 2 brødre.